

УДК 93(477)+929 «Ковальський»

**Праця Миколи Ковальського
у львівському Музеї етнографії
та художнього промислу
(1959 – 1963 рр.)¹**

О. В. Мельник

Кандидат історичних наук
ORCID: 0000-0001-9110-2560
melnik.tnim@gmail.com

Торчинський народний історичний музей
імені Г. Гуртового,
вул. Незалежності, 84, смт Торчин,
Волинська обл., 45612, Україна

В. В. Трофимович

Доктор історичних наук, професор
ORCID: 0000-0003-0083-0437
Researcher ID: G-7435-2019
trofymovych@hotmail.com

Національний університет
«Острозька академія»,
вул. Семінарська, 2, м. Острог,
Рівненська обл., Україна, 35800

Л. В. Трофимович,

Кандидат історичних наук, доцент
ORCID: 0000-0003-2393-9128
Researcher ID: G-7432-2019
ltrofymovych@hotmail.com

Національна академія сухопутних військ імені
гетьмана Петра Сагайдачного,
вул. Героїв Майдану, 32, м. Львів,
79012, Україна

Анотація. Мета статті – висвітлити період науково-освітньої, організаційної активності відомого

українського історика, джерелознавця Миколи Ковальського в Музеї етнографії і художнього промислу, де він працював наприкінці 1950-х – у першій третині 1960-х років. *Методи дослідження:* хронологічний, діахронний, класифікацій, історико-генетичний, порівняльно-історичний. *Основні результати:* у статті розповідається про екскурсійну, виставкову, фондovu, популяризаторську та інші форми музейної роботи, які М. Ковальський проводив у цей час; показано, яким крізь призму його спогадів було інтелектуальне середовище в музеї; висвітлено активність вченого на посаді завідувача відділу етнографії, яку він займав з другої половини 1961 до середини 1963 рр.; розкрито напрями наукових досліджень, пов'язаних з такими темами як господарські знаряддя праці українських селян другої половини XIX – початку XX ст., культура та побут шахтарів Львівсько-Волинського вугільного басейну; визначено, що у період праці в музеї М. Ковальський почав розвивати такі форми науково-організаційної діяльності, що були спрямовані на проведення виїзних наукових конференцій; показано, як розвивалися контакти з закордонними етнографічними установами, зокрема з Інститутом етнографії Словацької академії наук. *Висновки:* наукова, екскурсійна, фондova і популяризаторська робота в галузі етнографії та художніх промислів значно розширила наукові горизонти молодого вченого. *Практичне значення:* основні положення та фактичний матеріал можуть бути використані для досліджень з історії української етнографічної науки, підготовки путівників і висвітлення історії Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України. *Оригінальність:* висвітлено музейну діяльність М. Ковальського на тлі розвитку Музею етнографії та художнього промислу наприкінці 1950-х – у першій третині 1960-х рр. *Наукова новизна:* вперше здійснено спробу комплексного дослідження активності М. Ковальського в Музеї етнографії та художнього промислу у 1959 – 1963 рр. *Тип статті:* наукова.

Ключові слова: завідувач; конференція; дослідження.

Надійшла до редколегії 15.05.2019

Прорецензована 15.06.2019

Рекомендована до друку 29.07.2019

¹ Статтю підготовлено відповідно до завдань держбюджетної теми 0117U001305 «Дослідження актуальних проблем української історії та історіографії модерної доби».

Universum Historiae et Archeologiae
The Universe of History and Archeology
Універсум історії та археології
Универсум истории и археологии

ISSN 2664-9950 (Print)

2019. Vol. 2(27). Issue 1, pp. 25–39

doi 10.15421/26190103

<http://www.uha.dp.ua>

УДК 93(477)+929 «Ковальський»

**Работа Николая Ковальского
 в львовском Музее этнографии
 и художественного промысла
 (1959 – 1963 гг.)¹**

А. В. Мельник

Кандидат исторических наук
 ORCID: 0000-0001-9110-2560
melnik.tnim@gmail.com

Торчинский народный исторический музей
 имени Г. Гуртового,
 ул. Независимости, 84, пгт Торчин,
 Волинская обл., 45612, Украина

В. В. Трофимович

Доктор исторических наук, профессор
 ORCID: 0000-0003-0083-0437
 Researcher ID: G-7435-2019
trofymovych@hotmail.com

Национальный университет
 «Острожская академия»,
 ул. Семинарская, 2, г. Острог,
 Ривненская обл. 35800, Украина

Л. В. Трофимович

Кандидат исторических наук, доцент
 ORCID: 0000-0003-2393-9128
 Researcher ID: G-7432-2019
ltrofymovych@hotmail.com

Национальная академия сухопутных войск имени
 гетмана Петра Сагайдачного,
 ул. Героев Майдана, 32, г. Львов,
 79012, Украина

Аннотация. Цель статьи – исследовать научно-просветительский, организационный, фондовый и другие направления деятельности известного украинского историка, источниковеда Николая Ковальского в Музее этнографии и художественного промысла, где он работал в

конце 1950-х – в первой трети 1960-х годов. *Методы исследования:* хронологический, диахронный, классификации, историко-генетический, сравнительно-исторический. *Основные результаты:* в статье рассказывается об экскурсионной, выставочной, фондовой, популяризационной и других формах музейной работы, какие Н. Ковальский проводил в это время; показывается, какой, в свете его воспоминаний, была интеллектуальная среда в музее; освещается деятельность ученого на должности заведующего отделом этнографии, которую он занимал во второй половине 1961 – середине 1963 годов; раскрываются направления научных исследований, которые были связаны с такими темами, как хозяйственные орудия труда украинских крестьян второй половины XIX – начала XX веков, культура и быт шахтеров Львовско-Волинского угольного бассейна; исследуются разные формы научно-организационной деятельности Н. Ковальского в это время, направленные на проведение выездных научных конференций; показывается, как развивались отношения с зарубежными этнографическими учреждениями, в частности с Институтом этнографии Словацкой академии наук. *Выводы:* научная, экскурсионная, фондовая и популяризационная работа в отрасли этнографии и художественных промыслов имела значительное влияние на расширение научных горизонтов молодого ученого. *Практическое значение:* основные выводы и фактический материал могут быть использованы для исследований по истории украинской этнографической науки, при написании путеводителей и освещении истории Музея этнографии и художественного промысла Института народоведения НАН Украины. *Оригинальность:* музейную деятельность Н. Ковальского рассмотрено на фоне развития Музея этнографии и художественного промысла в конце 1950-х – в первой трети 1960-х годов. *Научная новизна:* впервые сделано попытку комплексного исследования активности Н. Ковальского в Музее этнографии и художественного промысла в 1959 – 1963 годах. *Тип статьи:* научная.

Ключевые слова: заведующий; конференция; исследование.

Поступила в редколлегию 15.05.2019

Прорецензирована 15.06.2019

Рекомендована в печать 29.07.2019

¹ Статья подготовлена в соответствии с заданиями госбюджетной темы 0117U001305 «Исследование актуальных проблем украинской истории и историографии современной эпохи».

LCC DK508.843.K

The work of Mykola Kovalskyi at the Lviv Museum of Ethnography and Art Crafts (1959 – 1963)¹

O.V. Melnyk

PhD in History

ORCID: 0000-0001-9110-2560

melnyk.tnim@gmail.com

Hryhorii Hurtovyi Torchyn Historical Museum of Local Lore,

84 Nezalezhnosti str., Torchyn,

Volynska Oblast, 45612, Ukraine

V.V. Trofymovych

Doctor of Historical Sciences, Professor

ORCID: 0000-0003-0083-0437

Researcher ID: G-7435-2019

trofymovych@hotmail.com

*National University «Ostroh Academy»,
2 Seminarska str., Ostroh, Rivnenska Oblast,
Ukraine, 35800*

L.V. Trofymovych

PhD in History, Associate Professor

ORCID: 0000-0003-2393-9128

Researcher ID: G-7432-2019

ltrofymovych@hotmail.com

*The Hetman Petro Sahaidachnyi
National Ground Forces Academy,
32 Heroiv Maidanu str., Lviv, 79012, Ukraine*

Abstract. *The purpose of the article is to highlight the period of scientific, educational, organizational activity of the famous Ukrainian historian, the founder of the modern source studies scientific school of Ukraine — Mykola Kovalskyi at the Museum of Ethnography and Art Crafts, where he worked in the late 1950s — in the first third of the 1960s. Research methods: chronological, diachronic, classification, historical-genetic, comparative-historical. The main results: the article describes the excursion, exhibition, stock, popularization and other forms of museum work that M. Kovalskyi conducted at this time; also we can reproduce the intellectual environment*

at the museum through the prism of his memories; the activity of the scientist on the post of the head of the Department of Ethnography, which he occupied from the second half of 1961 to the middle of 1963, was highlighted, when he drew attention to such areas of work as reorganization of the exposition, expeditions, preparation and writing of collective monographs, concerned about the issue of scientific production, participation staff in forums, seminars, conferences, as well as staffing the department; the directions of scientific researches related to such topics as farm tools of Ukrainian peasants of the second half of the 19th and beginning of the 20th centuries were analyzed the culture and life of miners of the Lviv-Volyn coal basin; the methods of conducting a researcher of search work are revealed, which testified to the special attention to the collection of field materials and questionnaires; it is determined that during the period of work at the museum M. Kovalskyi began to develop such forms of scientific-organizational activity, which were aimed at conducting field conferences, which promoted the popularization of the best examples of Ukrainian folk art, household items, artistic crafts (for the participants were read reports about Ukrainian artistic fabrics, the use of elements of cut and folk embroidery in the clothes, thematic exhibitions were held); it is shown how contacts with foreign ethnographic institutions, in particular with the Institute of Ethnography of the Slovak Academy of Sciences, developed. *Summary conclusions:* scientific, excursion, stock and popularization work in the field of ethnography and artistic crafts have considerably expanded the scientific horizons of the young scientist, gave him the opportunity to join the unique experience and traditions of the school of Lviv ethnographers. *Practical value:* the basic provisions and factual material can be used for research on the history of Ukrainian ethnographic science, the preparation of guides and the coverage of the history of the Museum of Ethnography and Art Crafts of the Ethnology Institute National Academy of Sciences of Ukraine. *Originality:* the museum activity of M. Kovalskyi was covered against the backdrop of the Museum of Ethnography and Art Crafts in the late 1950s — in the first third of the 1960s. *Scientific novelty:* for the first time an attempt was made to study the activity of M. Kovalskyi at the Museum of Ethnography and Art Crafts in 1959 – 1963. *Type of article:* scientific.

Keywords: Head of the Museum; Conference; Research.

Received 15.05.2019

Reviewed 15.06.2019

Accepted 29.07.2019

¹ The article was prepared in accordance with the tasks of the state budget theme 0117U001305 “Investigation of current problems of Ukrainian history and historiography of modern times”.

Постановка проблеми. Миколу Павловича Ковальського зі Львовом пов'язують 16 років навчання і праці у різних установах. Тут він здобував досвід педагогічної та науково-дослідної діяльності - напрямів, яким був відданий усе життя. У місті Лева починали формуватися його наукові кредо та власний стиль. Значною мірою це стосується періоду роботи в Українському державному музеї етнографії та художнього промислу, де було написано одну з найкращих праць початкового періоду його дослідницької ниви, налагоджено контакти з українськими та зарубіжними вченими, здобуто перші навички організації наукових заходів.

Історіографія. Ця тема частково відображена у загальних біографічних статтях про М. Ковальського таких істориків, як Алла та Віктор Атаманенки (Атаманенко, А. Є. та Атаманенко, В. Б., 1999, с. 241–255), О. Удод (Удод, О. А., 1997, с. 29–40), С. Світленко (Світленко, С., 2008, с. 22–29) та інші. Окреме дослідження «Микола Ковальський у колі етнографів (1960–1963)» присвятив С. Макарчук (Макарчук, С., 2004, с. 11–23). Описуючи період співпраці з дослідником, автор подавав дані про характер і напрями роботи, соціальне середовище, в якому він працював, і т. д., що може бути використано як джерело для детальнішого вивчення цієї теми.

Мета дослідження – дослідити науково-освітній, організаційний, фондовий та інші напрями діяльності відомого українського історика, джерелознавця Миколи Ковальського в Музеї етнографії і художнього промислу, де він працював наприкінці 1950-х – у першій третині 1960-х рр.

Джерела. У дослідженні використано комплекс архівних та опублікованих історичних джерел. Цікава інформація почерпнута з архіву Інституту народознавства НАН України, де зберігаються особова справа М. Ковальського, матеріали про його науково-дослідну та науково-організаційну активність, протоколи засідань відділу етнографії Українського державного музею етнографії та художнього промислу, які дали можливість детальніше розкрити тему. У домашньому (родинному) архіві Ковальських віднайдено спогади науковця під назвою «З досвіду власної наукової роботи у львівському Українському Державному музеї етнографії та художнього промислу АН УРСР в кінці 1950-х – початку 1960-х рр. XX ст. (Спогади і рефлексії)», листування та матеріали його тодішньої експедиційної роботи. З опублікованих джерел цінними були статті М. Ковальського, опубліковані у цей час, спогади З. Болтарович (Болтарович, З., 2005).

Виклад основного матеріалу та результати. До приходу в музей Микола Ковальський

уже мав певний досвід як наукової роботи, так і роботи з аудиторією, що було важливим для його подальшої діяльності. У 1952 р. він із відзнакою закінчив історичний факультет Львівського державного університету імені І. Франка, у 1956 р. – аспірантуру, в результаті якої написав, а 1958 р. успішно захистив дисертацію про зв'язки західноукраїнських земель із Російською державою в другій половині XVI–XVII ст. Два роки (1956–1958) працював методистом кабінету педагогіки у Львівському обласному інституті вдосконалення вчителів. Окрім цього, на історичному факультеті читав лекції, проводив практичні заняття, керував науковою роботою студентів, зокрема, дипломними роботами, проте постійного місця праці для молодого дослідника в університеті не знайшлося (Атаманенко, А. Є. та Атаманенко, В. Б., 1999, с. 243–244).

Питання про роботу, очевидно, стояло дуже гостро. Учений відзначав, що вже після захисту кандидатської дисертації він «намагався влаштуватися на постійну (штатну) роботу в одному із закладів Львова» (Ковальський, М., б. д. *З досвіду власної наукової роботи...*, арк.1). Відомо, що 27 січня 1959 р. М. Ковальський написав листа до Міністерства вищої освіти СРСР з проханням працевлаштування. Звітти надійшла негативна відповідь: «На даний час відомостей про вакансії по Вашій спеціальності немає» (Лист М. П. Ковальському з Міністерства вищої освіти СРСР, написаний 02.02.1959 р., арк.1). Подібний лист було спрямовано до Львівської філії Центрального музею В. Леніна при ЦК КП(б)У, де науковець просив зарахувати його на посаду лектора. З музею повідомляли, що найближчим часом це питання буде вирішене, але поки що вільних місць немає (Лист М. П. Ковальському з Львівської філіалу..., 03.09.1959, арк.1). Розв'язати нагальну проблему М. Ковальський намагався навіть через редакцію центральної газети «Правда». Звітти його запит у другій половині листопада 1959 р. переслали до Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР (Лист М. П. Ковальському з редакції..., 18.11.1959, арк. 1). Відповідь звітти прийшла в грудні того року і давала певну надію («міністерство займається питанням Вашого працевлаштування») (Лист М. П. Ковальському з Міністерства..., 04.12.1959, арк.1), але на той час молодий історик уже став працівником Українського державного музею етнографії та художнього промислу (УДМХП).

Як єдиний музей, останній почав діяти з 1951 р., коли відбулося об'єднання заснованого 1895 р. Етнографічною комісією НТШ музею етнографічного профілю та Міського Промислового музею, що існував у Львові з 1874 р., а з

1939 р. став називатися «Музей художнього промислу міністерства культури УРСР», отримавши тоді ж і нове приміщення – будинок колишньої Галицької ошадної каси. Були створені наукові відділи етнографії та мистецтвознавства, музейно-наукові фонди й експозиції (Макарчук, С., 2004, с. 12–13).

Заяву та необхідні документи на посаду молодшого наукового співробітника відділу етнографії М. Ковальський подав 1 вересня 1959 р.. Через два з половиною місяці, 13 листопада, наказом директора музею Ю. Гошка молодого кандидата історичних наук прийняли на роботу в УДМEXП (Особові справи працівників..., 1963, арк. 11–119, 120). За словами С. Макарчука, саме він запропонував Миколі Ковальському подавати документи на вакантне місце у музей (Макарчук, С., 2004, с. 12).

На час приходу в УДМEXП Миколи Павловича там склався, за його словами, авторитетний колектив учених і організаторів музейної справи. У спогадах дослідника згадуються особи, котрі залишили помітний слід. Найперше він відзначав діяльність директора музею Ю. Гошка, який доклав багато зусиль для піднесення авторитету цього закладу. Заступником директора з наукової роботи був П. Жолтовський – відомий дослідник, пізніше доктор мистецтвознавства. Вченим секретарем – спеціаліст у галузі української порцеляни Л. Долинський. У відділі мистецтвознавства працював доктор М. Гембарович, автор монографій з історії сакрального мистецтва Польщі й архітектурних пам'яток Львова. Завідував відділом знавець українського танцювального мистецтва Р. Гарасимчук, який у студентські роки М. Ковальського викладав на його курсі етнографію (Ковальський, М., б. д. З досвіду власної наукової роботи..., арк. 1–2). Проте найістотніший вплив на формування етнографічних зацікавлень молодого дослідника справив П. Жолтовський, який ставився до нього з великою увагою, підказував теми наукових досліджень (Макарчук, С., 2004, с. 14).

З особливою теплотою Микола Ковальський писав про співробітників відділу етнографії, з якими більше трьох з половиною років творчо працював. Насамперед виокремлював представників старшого покоління етнографів: К. Матейко, С. Сидорович, М. Козакевича, Д. Фіголя, Л. Суху, яких називав досвідченими професіоналами у колективі відділу: «Від цих вчених мені, тоді ще молодому досліднику, вдалося використати їх велику працьовитість, цілеспрямованість і ерудицію, що в майбутньому значно придалося в творчій праці». Із молодих етнографів він активно співпрацював з З. Болтарович,

Н. Здоровегою, С. Макарчуком, В. Васьківим, С. Ступницьким (Ковальський, М., б. д. З досвіду власної наукової роботи..., арк. 2).

Понад півтора року М. Ковальський працював молодшим науковим співробітником. У квітні-червні 1961 р. відбувся позачерговий конкурс на посаду завідувача відділу етнографії, про що 27 квітня повідомлялося в газеті «Вільна Україна». Як свідчать протоколи, документи на заміщення посади подав лише він. Але перед затвердженням потрібно було пройти тривалу процедуру. 12 червня його кандидатуру розглядали на засіданні конкурсної комісії УДМEXП, головував на якому Ю. Гошко. Серед її членів – заввідділом експозиції та культмасової роботи Д. Фіголь, секретар парторганізації С. Макарчук, наукові співробітники К. Матейко та М. Козакевич. Від Інституту суспільних наук АН Української РСР участь брав заступник директора М. Смішко. Ухвала комісії була одногосною: рекомендувати обрання М. Ковальського на вакантну посаду. Наступного дня це питання розглядала Вчена Рада музею, з семи присутніх членів якої п'ять проголосували за його кандидатуру (Протоколи засідань Вченої ради..., 1961, арк. 43, 52–53). 23 червня таке ж рішення прийняли на засіданні бюро Відділу суспільних наук АН Української РСР, а 21 липня – Президія Академії наук. Із того часу М. Ковальський був остаточно затверджений на посаді завідувача відділом етнографії (Особові справи працівників музею..., 1963, арк. 130). Хоча у спогадах він вказував, що це відбулося в серпні 1961 р. (Ковальський, М., б. д. З досвіду власної наукової роботи..., арк. 1).

За свідченнями тогочасних працівників, призначення М. Ковальського покращило атмосферу у відділі. Так, С. Макарчук писав, що після попередньої завідувачки М. Ломової, методи керівництва якої були живим виразом діючої системи, що не допускала найменших сумнівів у її правоті, новий очільник повів себе інакше. Він з повагою, тактовно ставився до адміністративно підлеглих співробітників і працівників музею взагалі. Проте був вимогливим, у тому числі до старших за віком і званням. Виразною була така риса молодого керівника, як почуття відповідальності за авторитет установи, де працював, і відділу, котрий очолював. Він просив колег творчо обговорювати питання наукової, фондової, експозиційної роботи, заохочував до сміливих критичних зауважень під час рецензування дисертаційних праць, статей, доповідей на наукові конференції, програм польового дослідження, що писалися співробітниками відділу (Макарчук, С., 2004, с. 16–17, 19).

Знавець української народної медицини З. Болтарович, яка прийшла працювати у музей в лютому 1962 р., так передала свої перші враження: «Мене полонила здорова, творча атмосфера, яка панувала у відділі, атмосфера взаємоповаги і взаєморозуміння. У створенні такого мікроклімату у колективі, безперечно, велика заслуга завідуючого відділом М. П. Ковальського, високо інтелекгентної, гуманної, водночас надзвичайно принципової та вимогливої людини» (Болтарович, З., 2005, с. 203).

Із перших днів перебування в УДМХП Микола Ковальський долучився до різноманітних форм роботи, якими займалися наукові співробітники музею: проведення екскурсій, фіксації й опису експонатів, участі у розробленні та побудові виставок, експозицій, а згодом – до пошукової та науково-дослідної діяльності.

З індивідуальних планів і звітів відомо, що на 1960 р. молодому етнографу було визначено 30 днів науково-популяризаторської роботи, тобто чергування по експозиції та виставках. Він, перевиконавши норму, фактично відбув 35 (Планово-контрольні листки..., 1960, арк. 2, 13). Щоправда, у звіті за цей же рік вказується, що на 25 листопада відчерговано 31 день, за які було проведено 33 екскурсії для 803 відвідувачів музею (Індивідуальні звіти працівників..., 1960, арк. 5). Відтак, у середньому випадало три чергування і стільки ж екскурсій на місяць. Приблизно таким показник був і на наступні роки, зокрема, на березень 1961 р. М. Ковальському заплановано три чергування (одне разом з П. Цибенком), на першу половину квітня – одне (Ковальський, М., б. д. Громадський побут шахтарів..., арк. 38 зв., 39 зв.). Найбільші напливи екскурсій відбувались, як правило, у травні-червні. У 1962 р. через це навіть довелося переносити на осінь заплановані ремонт і перебудову експозиції (Протоколи засідань відділу..., 1962, арк. 13).

Щороку частина робочого часу відводилася фондовій справі. Так, у 1960 р. для заповнення інвентарних карток М. Ковальський відвів 20 днів – з 5 по 31 серпня (Планово-контрольні листки..., 1960, арк. 13). Практично із запланованого відпрацював 17 днів (7–19 вересня і 17–20 жовтня), але була це різнопланова діяльність. Працював у фонді народної кераміки, де описав на інвентарних картках 223 експонати. Крім цього, склав 5 окремих карток на сільськогосподарські знаряддя, очевидно, ті, що були ним закуплені під час етнографічної експедиції на Волині. Разом із К. Матейко у фонді народної кераміки здійснював перевірку експонатів у фондових збірках і кімнатах, оглянувши 2949 одиниць: 1331 експонат у фонді №1 і 1618 – у фонді №2 (Індивідуальні

звіти працівників..., 1960, арк. 5). Отже, працював досить інтенсивно, описуючи понад 13 і оглядаючи понад 85 експонатів на день. У 1961 р. робота тільки з переписування фондів зайняла три дні (Плани науково-дослідної роботи..., 1961, арк. 20). На наступний рік для цього напрямку, а саме прийняття фонду сільськогосподарських знарядь, він запланував 25 днів (План науково-дослідної роботи..., 1962, арк. 41).

На засіданнях Вченої ради музею та відділу етнографії неодноразово обговорювали питання про перебудову експозиції. У 1961–1962 рр. здійснювали розробку й обговорення експозиції про побут робітників України дорадянського періоду. Проект передбачав повну зміну вхідного вестибюлю музею, де мали розмістити спеціальні, художньо оформлені кольорові карти. За одними даними, передбачалося також перебудувати експозицію другого поверху музею (Протоколи засідань Вченої ради..., 1962, арк. 2), за іншими – трьох поверхів (Протоколи засідань відділу..., 1961–1962, арк. 17). Проект розробляв відділ експозиції та культурно-масової роботи, яким завідував Д. Фіголь (Протоколи засідань Вченої ради..., 1962, арк. 2). Саме він неодноразово доповідав про це і на Вченій раді, і на засіданні відділу етнографії (Протоколи засідань Вченої ради..., 1962, арк. 2; Протоколи засідань Вченої ради..., 1961, арк. 40; Протоколи засідань відділу..., 1960–1961, арк. 59; Протоколи засідань відділу..., 1961–1962, арк. 16).

Однак допомогу у побудові цієї експозиції мали надавати й інші відділи музею, зокрема, етнографічний. Планом роботи на третій квартал 1961 р. передбачалося, що в липні-серпні усі члени відділу етнографії будуть займатися збором до неї матеріалів. Його затвердив тоді ще виконувач обов'язків завідувача відділу Микола Ковальський (Плани науково-дослідної роботи..., 1961, арк. 2). Він брав участь в обговоренні проекту, яке відбувалося 25 травня того ж року. Свої пропозиції тоді висловили П. Жолтовський, М. Козакевич, К. Матейко. Микола Павлович зауважив, що загалом план добре розроблений, але варто детальніше відредагувати тексти, написи, цитати, оскільки вони тут не всюди вдалі і продумані. Для того, щоб майбутня експозиція відповідала профілю музею, пропонував також переробити стенди, які мали більше історичний, ніж етнографічний зміст (Протоколи засідань відділу..., 1960–1961, арк. 59–60).

З метою активізації роботи над експозицією в грудні 1961 р. за ініціативою М. Ковальського створили три робочі групи з етнографів і мистецтвознавців, які мали розробити проекти перебудови на трьох поверхах музею. За перший поверх

відповідали С. Сидорович, Д. Фіголь, М. Козакевич, за другий – Л. Суха, К. Матейко, З. Царик, за третій – С. Макарчук, І. Павлюк, Скакун (ім'я невідоме – авт.) (Протоколи засідань відділу..., 1961–1962, арк.17). Про необхідність співпраці двох відділів у цих питаннях Микола Ковальський наголошував на засіданні Вченої ради музею 19 січня 1962 р. (Протоколи засідань Вченої ради..., 1962, арк. 1–2). Очевидно, він і сам займався їх вирішенням. У його індивідуальному плані на 1962 р. 18 днів відводилося для побудови етнографічної експозиції (План науково-дослідної роботи..., 1962, арк. 41).

Цікавим видом популяризаторської та водночас наукової роботи УДМЄХП було проведення щорічних конференцій і виставок з виїздами у міста або села Львівської і сусідніх областей. Протягом 1950–1959 рр. музей організував дев'ять виїзних конференцій-виставок у таких центрах народних промислів, як Станіслав (сучасний Івано-Франківськ), Глиняни (1950 р.), Миколаїв (1951 р.), с. Холодновідка (1958 р.), м. Косів (1959 р.) та ін. Для учасників читали доповіді про українські художні тканини, використання елементів крою та народних вишивок в тогочасному одязі. Ці перші конференції отримали схвалення громадськості, надавали практичну допомогу на місцях (Васьків, В. та Ковальський, М., 1963, с. 41–42), що дало імпульси для активізації роботи над подібними заходами.

У 1960–1962 рр. проведено чотири конференції: у Бориславі, Сокалі, Дрогобичі і Червонограді (Матеріали X виїзної конференції..., 1962, арк. 9–10). Пізніше разом із В. Васьківим М. Ковальський напише статтю «Виїзні наукові конференції», в якій передасть і власний досвід участі та організації цих заходів. Автори відзначали, що з 1960 р. конференції стали плановими і розраховувалися на широку аудиторію. Організовувалися вони в тих місцях, де наковці музею тривалий час здійснювали польові етнографічні дослідження.

Одночасно з конференціями проводилися виставки кращих зразків українського народного мистецтва, побутових предметів, виробів художніх промислів (різьба по дереву, кераміка, фаянс, порцеляна, скло, вишивка, одяг, килими тощо). Експонати на них відбиралися таким чином, щоб, окрім загальноукраїнських, були представлені і місцеві зразки. На думку авторів статті, практика одночасної організації конференції та виставки цілком себе виправдовує, дає можливість унаочнити, ілюструвати доповіді, викликати інтерес і зацікавленість учасників до красивого в побуті, сприяє пропаганді надбань народної культури.

Про рівень організації конференцій свідчить те, що до кожної з них друкувалися художньо оформлені запрошення та програми з тематикою доповідей, інформації про конференції публікувалися на сторінках районної, міської та обласної преси.

Велике значення для успішного проведення конференцій мало широке залучення до їх організації громадськості, установ, шкіл, технікумів. Крім науковців, із доповідями на них виступали вчителі, лікарі та ін.

До участі в роботі конференцій і виставок запрошувалися також співробітники Проектно-конструкторського інституту легкої промисловості Львівського раднаргоспу. Вони читали лекції з питань естетики одягу, супроводжуючи їх демонструванням його численних нових зразків, спроектованих інститутом (святкового, домашнього, робочого). В моделях творчо передавалися елементи народного одягу, вишивки із збірок музею. Конференції закінчувалися концертами художньої самодіяльності, кінофільмами (Васьків, В. та Ковальський, М., 1963, с. 141).

Участь в організації і проведенні конференцій брали майже всі працівники відділу етнографії. З 1960 р. до цієї роботи долучився молодший науковий співробітник Микола Ковальський, отримавши тоді ж перший досвід на бориславській конференції. Уже з березня він був уведений до групи доповідачів (Протоколи засідань відділу..., 1959–1960, арк. 42). Разом із Д. Фіголем та У. Рудницькою (художницею) відповідав за підготовку виїзної виставки, яку розмістили у двох кімнатах місцевого Будинку культури. Загалом, М. Ковальський оцінював цю конференцію-виставку як таку, що була проведена на високому організаційному та науковому рівні. Останнє, на його думку, забезпечене попередньою апробацією доповідей на засіданнях у музеї, чому він пізніше приділяв особливу увагу. Також він порушив питання щодо фонозаписів, здійснив спробу вперше записати на фоноплівку виступи доповідачів (Протоколи засідань відділу..., 1960–1961, арк. 17-17зв., 23-23зв.).

Отриманий досвід знадобився, коли Микола Павлович, очоливши відділ етнографії, керував підготовкою виїзних конференцій у Сокалі і Червонограді (Особова справа М. П. Ковальського..., арк. 11).

Для цієї роботи він залучив працівників відділу. Під час підготовки до сокальської конференції (серпень – вересень 1961 р.) за її організацію на місці відповідала В. Маланчук (вона неодноразово проводила в Сокальському районі етнографічні дослідження, а тому знала місцеві умови), оформленням виставки займався Д. Фіголь, а

С. Сидорович і К. Матейко мали залучити експонати з Сокальщини. М. Ковальський теж виконував частину організаційних обов'язків, зокрема, був призначений відповідальним за якість і редагування доповідей (Протоколи засідань відділу..., 1960–1961, арк. 75–76), які, крім нього готували В. Маланчук, В. Васьків, Д. Фіголь, К. Матейко, Н. Здоровега.

Унаслідок ґрунтовної підготовки виїзна конференція в Сокалі (1-2 жовтня 1961 р.) мала широкий резонанс у місті й області (Х виїзна конференція, 1962, арк. 3).

На початку 1960-х рр. однією з найпотужніших конференцій за тривалістю та кількістю доповідачів була десята, що відбувалася 23–25 вересня 1962 р. у м. Червонограді, центрі Львівсько-Волинського вугільного басейну (Васьків, В. та Ковальський, М., 1963, с. 142). Місце проведення та теми доповідей були визначені ще в серпні-вересні 1961 р. (Протоколи засідань відділу..., 1960–1961, 80 зв., 82-82 зв.), що дало можливість добре підготуватись. Очевидно, Червоноград для її проведення запропонував М. Ковальський, який пізніше відбував тут наукові відрядження. Як уже згадувалось, він здійснював керівництво організацією усіх заходів конференції. Це підтверджується ще й тим фактом, що саме заввідділом етнографії готував детальний звіт про заходи, проведені у цьому місті (Матеріали Х виїзної конференції..., 1962, арк. 2–8).

У звіті М. Ковальський зазначав, що в підготовці та проведенні конференції діяльну участь брали такі працівники музею: з відділу експозиції та культмасової роботи Д. Фіголь, з відділу народного мистецтва – завідувач Р. Герасимчук і вчений секретар музею Л. Долинський, з відділу етнографії, окрім нього, – наукові співробітники С. Ступницький, С. Макарчук, К. Матейко і художниця У. Рудницька (Матеріали Х виїзної конференції..., 1962, арк. 5-6). Усі, крім останньої, виступали у руслі своїх наукових зацікавлень. Відповідала цьому і доповідь М. Ковальського «Громадський побут шахтарів Львівсько-Волинського вугільного басейну» (Х виїзна конференція..., 1962, арк.1).

Спочатку доповіді традиційно читали в місцевому Будинку культури. Проте, на відміну від попередніх конференцій, червоноградська продовжила свою роботу безпосередньо на виробництві – на шахтах і в гуртожитках. Так, на шахті № 8 «Великомостівська-Комсомольська» з доповіддю на тему «Українське народне мистецтво» виступив Р. Герасимчук, на шахтах №№ 2 і 3 «Великомостівські» – К. Матейко («Кращі надбання народної культури – в побут робітників») та М. Ковальський з вказаною вище темою

(Матеріали Х виїзної конференції..., 1962, арк. 6-7). Це свідчило про те, що співробітники музею шукали нові форми і методи популяризаторської роботи (Васьків, В. та Ковальський, М., 1963, с. 142).

Варто зауважити, що під час організації вказаних заходів враховували не всі моменти. Ще у березні 1962 р., коли на засіданні Вченої ради музею обговорювалося питання виїзних наукових конференцій (доповідали М. Ковальський і Д. Фіголь), організаторам висловили критичні зауваження. Недоліком вважали те, що доповіді були занадто академічні, тому аудиторія, для якої вони призначалися, не завжди розуміла їхній зміст. Під час виступів пропонували наводити більше конкретних фактів, ілюструвати розповіді етнографічними матеріалами тієї місцевості, де проводиться конференція (Протоколи засідань Вченої ради..., 1962, арк. 9-10).

Попри це, організація виїзних конференцій-виставок мала суттєве значення для пропаганди художніх промислів, народної культури українців. Микола Ковальський відзначав, що це були насамперед науково-практичні конференції, які доносили в побут здобутки українського народного мистецтва (Ковальський, М., б. д. З досвіду власної наукової роботи..., арк.3). За оцінкою О. Удода, музей на той час став фактично центром боротьби проти засилля низькопробної масової «міщанської культури» (Удод, О.А., 1997, с. 33).

Паралельно з популяризаторською діяльністю М. Ковальський здійснював наукові дослідження з етнографії. Відзначимо, проте, що в період праці в УДМЕХП його активність в опублікуванні статей, що яскраво проявлялася в роки аспірантури, а потім у Дніпропетровському університеті, не була такою помітною. Можливо, це спричинене зміною звичних умов життя та праці вченого, необхідністю призвичаїтися до нового робочого місця, пошуком і розробкою інших, не пов'язаних із попередніми, тем дослідження. Подібні зміни у житті змінюють контексти сприйняття людиною інформації (Колесник, І., 2013, с. 424).

З огляду на кількість опублікованих праць, період музейної кар'єри історика можна вважати спадом його наукової активності. За п'ять років (1959–1963) з'явилися три статейні публікації з етнографії та дві рецензії на історичні теми. Тоді як за три роки перед захистом дисертації (1956–1958) вийшло дев'ять статей з історії західноукраїнських земель (Пасічник, І., ред., 2002, с. 29-30, 69). Однак, саме в цей час, як свідчать архівні джерела, М. Ковальський почав працювати над двома монографічними дослідженнями (хоча їм і

не судилося з'явитися у світ) (Ковальський, М., б.д. Громадський побут шахтарів..., арк. 4-5) та докторською дисертацією (Протоколи засідань відділу..., 1962–1963, арк. 17). Окрім того, за словами самого Миколи Павловича, за період роботи в музеї була написана одна з кращих статей початкового етапу його біографії. Мається на увазі публікація про поширення знарядь обробітку ґрунту на початку ХХ ст. (Ковальський, М. П., 1997, с. 16).

Загалом, працюючи в музеї, М. Ковальський здійснював вивчення двох етнографічних питань: культури і побуту шахтарів Львівсько-Волинського вугільного басейну та історії господарських знарядь українських селян другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Наукову роботу на етнографічній ниві вчений розпочав із дослідження тяглових знарядь обробітку ґрунту. За переконанням С. Макарчука, цю тему йому рекомендував відомий пізніше мистецтвознавець П. Жолтовський (Макарчук, С., 2004, с. 14). Уже з січня 1960 р. М. Ковальський запланував написати статтю про сільськогосподарські знаряддя волинських селян другої половини ХІХ – початку ХХ ст. (Планово-контрольні листки..., 1960, арк. 1 зв.). На початку лютого, коли затверджувалися теми наукових робіт на п'ять наступних років, територіальні рамки його праці були значно розширені і, крім Волинської охопили межі Львівської, Закарпатської, Тернопільської, Івано-Франківської та Рівненської областей (Протоколи засідань відділу..., 1959–1960, арк. 37 зв.). На збір джерел і написання тексту, згідно з планом, виділяли майже чотири роки: з лютого 1960 – по грудень 1963 рр. (План науково-дослідної роботи..., 1962, арк. 38-38 зв.).

На найближчу перспективу передбачалося дослідження Волині. У 1960 р. М. Ковальський мав два відрядження у Волинську область: дванадцять діб – у липні і п'ятнадцять – у жовтні-листопаді. Збір матеріалів здійснював у Володимир-Волинському, Торчинському, Ковельському, Камінь-Каширському, Шацькому, Маневицькому, Турійському, Ратнівському районах. Оглянув збірки Волинського обласного краєзнавчого музею та історико-краєзнавчого музею в Торчині, опрацював фонди Державного архіву Волинської області.

Особливу увагу дослідник приділив збору польових матеріалів. На спеціальних бланках записав розповіді інформаторів про поширення різних видів сільськогосподарського реманенту в перших десятиліттях ХХ ст. Зробив обміри, описи та фотографії тяглових знарядь, п'ять із яких у жовтні 1960 р. закупив для музею в селах

Світязь Шацького і Сошичне Камінь-Каширського районів. Це були різнотипні плуги та сохи, зображеннями яких вчений згодом проілюструє свою статтю (Індивідуальні звіти..., 1960, арк. 3-4; Ковальський, М. П., 1962, с. 170-171, 175–177).

У 1961 р. рамки досліджень були розширені на Рівненську і Житомирську області, де розпочата М. Ковальським пошукова робота була продовжена: в кінці березня – на початку квітня дев'ятнадцять днів вивчав фонди Державного архіву Житомирської області, матеріали Рівненського обласного краєзнавчого музею; в другій половині вересня працював по темі в північних районах області, збираючи польовий матеріал (Протоколи засідань відділу..., 1960–1961, арк. 45; Протоколи засідань відділу..., 1961–1962, арк. 2; Плани науково-дослідної роботи..., 1961, арк. 20). Під час експедиції в Зарічянському районі виявив цікаві етнографічні речі, які пізніше описав у своїй статті (Ковальський, М. П., 1962, с. 181, 187). Деякі з них він знову-таки транспортував до УДМЄХП. Серед нових пам'яток були такі, що не мали аналогів у фондах музею. Як відзначав С. Макарчук, цей вчинок молодого дослідника справив позитивне враження на старшу генерацію науковців музею (Макарчук, С., 2004, с. 18).

Поступово відбувалось опрацювання нових матеріалів. На засідання відділу етнографії 10 березня 1961 р. М. Ковальський подав видозмінений після відряджень проспект статті, яку того ж року підготував до друку (Протоколи засідань відділу..., 1960–1961, арк. 45–48 зв.). У травні йому затвердили ще один проспект на тему «Сільськогосподарські знаряддя волинських селян доби капіталізму», за яким планувалося показати соціально-економічне становище Волині у зв'язку з розвитком господарського реманенту. Окремим розділом проходила характеристика різних типів сільськогосподарських знарядь, систематизованих відповідно до народного календаря: 1. Знаряддя обробітку землі і сіяння; 2. Знаряддя для збирання врожаю, молотби, віяння (Проспекти наукових робіт..., 1961, арк. 4–6).

Очевидно, цей проспект відповідав планам написання монографії. Вказівки на це знаходимо в документах за 1962–1963 рр. Так, на травень і листопад 1962 р. передбачалося обговорення відповідно першого і другого розділів монографії М. Ковальського якраз за цією темою. Разом (без вступу, висновків і додатків) вони мали складати 4,5 друкованих аркуша (План науково-дослідної роботи..., 1962, арк. 4-5, 38-38 зв.).

З цієї теми у науковому збірнику УДМЄХП дослідник опублікував одну статтю: «Поширення тяглових знарядь обробітку ґрунту в селянських

господарствах Волині на початку XX ст.» (Ковальський, М. П., 1962, с. 152–188). Працівники відділу етнографії відзначали, що вона написана на високому науковому рівні (Протоколи засідань відділу..., 1960–1961, арк. 68–69), і, як зауважив С. Макарчук, «зразу ж привернула увагу етнографів і заставляла надіятись, що у досить таки зруйновану за радянського часу галузь науки прийшов серйозний науковець» (Макарчук, С., 2004, с. 14). Сам М. Ковальський писав, що ця стаття йому найбільш до вподоби з усіх, які побачили світ до 1969 р. (Ковальський, М. П., 1997, с. 16).

Під час відряджень, пов'язаних з організацією конференцій, М. Ковальський зацікавився іншою етнографічною темою – побутом шахтарів Львівсько-Волинського вугільного басейну. Від етнографів тоді вимагали основну увагу звертати на дослідження культури і побуту радянського часу. Такі теми, як сільськогосподарські знаряддя початку XX ст., навіть деякі етнографи вважали неактуальними. Заохочували, інколи й добровільно-примусово, писати про колгоспників і робітників, куди відносилися працівники вугільної промисловості (Протоколи засідань відділу..., 1959–1960, арк. 38 зв.). Можливо, це частково вплинуло на вибір ним теми про шахтарський побут. Хоча навіть через десятки років він оцінював цей напрям дослідницької діяльності як досить важливий, що може свідчити про зацікавлення темою (Ковальський, М., б.д. З досвіду власної наукової роботи..., арк. 3).

Як би там не було, але з кінця 1961 р. Микола Ковальський взявся дослідити вказане питання. На засідання відділу етнографії в лютому 1962 р. він подав попередній проєкт роботи під назвою «Громадський побут шахтарів Львівсько-Волинського вугільного басейну», що з деякими зауваженнями був прийнятий за основу. Передбачуваний об'єм дослідження у 10 друкованих аркушів свідчив про серйозність намірів науковця (Протоколи засідань відділу..., 1961–1962, арк. 30–32). Планово робота над збором джерел і написанням тексту була розрахована майже на три роки: з початку 1962-го – до кінця листопада 1964 рр.

Пошук матеріалів до теми М. Ковальський розпочав одразу після затвердження проєкту. В індивідуальному плані на лютий 1962 р. 15 днів було заплановано для збору джерел у Червонограді й Нововолинську. На середину березня мало відбутись обговорення першого розділу монографії (План науково-дослідної роботи..., 1962, арк. 38 зв.). Проте збір та опрацювання матеріалів, очевидно, забрали більше часу, тому обговорення розділу відбулося лише в грудні 1962 р. (Протоколи засідань відділу..., 1962–1963, арк. 1-2).

Результати пошукової діяльності були вагомими. Найперше вчений опрацював літературу: склав бібліографію, зробив виписки з газет і журналів. На місці здійснював два основні методи збору джерел: анкетування й особисті спостереження. Під час відрядження збирав матеріали безпосередньо на підприємствах вугільного басейну, в основному на третій Великомоствіській шахті, хоча вивчав побутові умови і на інших шахтах. Ознайомився з виробництвом, був присутній на робітничих зборах і нарадах, долучився до відкриття дев'ятої Великомоствіської шахти, відвідав бібліотеки, клуби, Будинки культури, спостерігав за святкуванням Дня шахтаря. Усе це не тільки записував у блокнот, але й фіксував на фотоплівку. Цікаву інформацію знайшов у архівах третьої Великомоствіської та інших шахт. Окрім цього, для музею придбав цінні експонати: спецодяг шахтарів, якого не було в експозиції (Протоколи засідань відділу..., 1962, арк. 38-38 зв.).

Пізніше у спогадах про роботу в музеї М. Ковальський детальніше розкрив напрями пошукової діяльності: «Вивчаючи проблему формування та складу колективів, досліджено шахтарські газети (обласна та місцева періодика), зроблені були численні виписи із звітів шахт по рокам та з документів управління паливної промисловості гірничого краю» (Ковальський, М., б.д. З досвіду власної наукової роботи..., арк. 3).

Для опитування шахтарів він підготував перед від'їздом у терен спеціальні анкети, в яких ставились як загальні (національність, соціальне походження, сімейний стан, освіта, стаж роботи і т. д.), так і спеціальні питання (участь у гуртках художньої самодіяльності, у громадському житті шахти, населеного пункту, району і т. д.). Ці анкети в лютому-березні 1962 р. заповнили шахтарі Червонограда, окремі їх зразки в домашньому архіві М. Ковальський зберігав усе життя (Ковальський, М., 1962. Анкета..., арк.1; Ковальський, М. Анкета, арк.1). З деякими з них були налагоджені досить доброзичливі стосунки, зокрема, з Миколою Карканицею (родом з Караганди), якого дослідник називав досвідченим гірником-шахтарем (Ковальський, М., б.д. З досвіду власної наукової роботи..., арк. 3).

З усього видно, що цікавих матеріалів було зібрано чимало. Щоправда, в період музейної кар'єри оприлюднити їх у вигляді монографії чи принаймні статті М. Ковальський так і не зміг. Для підготовки книги було замало часу, а статті хоч і готувалися, проте у Львові не вийшли з друку.

Машинопис однієї з таких статей зберігається в Інституті народознавства під назвою «Громадський побут шахтарів Львівсько-Волин-

ського вугільного басейну» (Ковальський М. 1964, арк. 1-28), про написання іншої («Формування робітничих колективів Львівсько-Волинського вугільного басейну та підвищення їх культурно-технічного рівня») свідчить відгук кандидата історичних наук І. Павлюка від 16 червня 1962 р. (Зауваження та рецензії..., 1962, арк. 26-27). Окремими статтями вчений опублікував деякі з них пізніше: 1964 р. у Кривому Розі з'явилися тези «Формування робітничих кадрів Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну» (Ковальський, М. П., 1964, с. 7-10), а 1970 р. – розширений і доповнений варіант «Формування та склад робітничих колективів Львівсько-Волинського вугільного басейну» (у співавторстві з співробітником музею С. Уваровим) (Ковальський, М. П. та Уваров С. І., 1970, с. 60-65).

Грунтовну працю М. Ковальський проводив із підготовки книги. В архіві Інституту народознавства зберігається рукопис першого розділу монографії – «Заснування та розвиток Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну. Формування та склад робітничих колективів». Він складався з чотирьох підрозділів: 1. З історії заснування та освоєння Львівсько-Волинського вугільного басейну; 2. Формування та склад робітничих колективів шахт басейну; 3. Підвищення професійно-технічного та загальноосвітнього рівня робітників вугільного басейну (Ковальський, М., б.д. Громадський побут шахтарів..., арк. 1, 47, 81); 4. Умови праці шахтарів (Протоколи засідань відділу..., 1962-1963, арк. 1 зв.). Загальний обсяг розділу сягає 127 рукописних аркушів, написаних на основі віднайдених джерел. Праця насичена фактажем, відображає результат ретельної аналітичної та творчої діяльності автора, збагачена статистичними таблицями. Помітно, що текст неодноразово переглядався й редагувався, містить численні вставки, закреслення й поправки.

Рукопис не має вказівок на час написання. Рік, що зазначений на архівній справі (1966), не може бути часом створення чи завершення розділу (Ковальський, М., б.д. Громадський побут шахтарів..., арк. 1-127). Як видно з протоколів роботи відділу етнографії, він міг бути підготовлений до грудневого засідання 1962 р., коли проходило його обговорення (Протоколи засідань відділу..., 1962-1963, арк. 1). Збережений рукопис, швидше за все, і є цим текстом, можливо, редагованим дослідником у наступні місяці роботи в музеї.

Прорецензувала працю на засіданні кандидат історичних наук, старший науковий співробітник К. Матейко. Свою оцінку висловили інші співробітники. Наприклад, С. Ступницький від-

значив, що автор провів велику роботу, але, разом з тим, зробив критичні зауваження, які стосувалися структури праці. З результатів обговорення помітно, що М. Ковальський мав намір продовжувати роботу над дослідженням, зокрема, зазначив, що готував перший розділ як фон до двох наступних, планував переглянути формулювання заголовків і структуру праці (Протоколи засідань відділу..., 1962-1963, арк. 1-2).

У планах М. Ковальського було написати на цю тему дисертаційну роботу. З джерел відомо, що в лютому 1963 р. йому була затверджена тема докторської дисертації «Культура і побут шахтарів Львівсько-Волинського басейну» (Протоколи засідань відділу..., 1962-1963, арк. 17). Але після переїзду до Кривого Рогу він зацікавився іншими проблемами.

Як відзначалось, очолюючи відділ етнографії музею, М. Ковальський турбувався про випуск наукової продукції, участь співробітників у форумах, семінарах, конференціях, а також про забезпечення відділу науковими кадрами (кандидатами й докторами наук). На цьому він наголошував на засіданні Вченої ради УДМЄХП 14 грудня 1961 р., тобто незадовго після того, як був призначений завідувачем відділу (Протоколи засідань Вченої ради..., 1961, арк. 64). А перед етнографами це питання порушував ще раніше. Підсумовуючи роботу за 1961 р. і визначаючи завдання на наступний, підкреслив, що в етнографії їхній відділ повинен зайняти провідне місце, більше публікуватись, налагодити регулярний випуск збірника наукових статей (Протоколи засідань відділу..., 1961-1962, арк. 5 зв.).

Не всі задуми вдавалося реалізовувати повною мірою, але наукова робота відділу проходила жваво. Працювали не тільки над індивідуальними темами, але й колективними монографіями, зокрема, над Українським історико-етнографічним атласом, який з невідомих причин залишився неопублікованим. Підготовкою тексту займалися різні наукові установи. З 1959 р. до цього долучилися співробітники УДМЄХП, які здійснювали роботу в студійних групах. Так, С. Сидорович працювала в групі дослідження одягу, М. Козакевич самостійно вивчав народне житло. Микола Ковальський входив до групи з вивчення сільськогосподарських знарядь, тому уже з 1960 р., збираючи джерела у Волинській, Рівненській та Житомирській областях, готував матеріали для колективної праці. До цієї групи входили також співробітники музею Д. Фіголь і В. Васків, які проводили пошукову роботу на інших теренах (Протоколи засідань відділу..., 1960-1961, арк. 25-26; Планово-контрольні листки..., 1960,

арк. 1 зв.; Плани науково-дослідної роботи..., 1961, арк. 2).

Працівники відділу етнографії виконували спільні експедиційні завдання, наприклад, 1962 р. здійснювали спостереження за святом весни в різних районах Львівської області (Протоколи засідань відділу..., 1962, арк. 5). Цьому та іншим святам була присвячена публікація М. Ковальського «Революційні свята», написана у співавторстві з директором музею Ю. Гошком (Гошко, Ю. Г. та Ковальський, М. П., 1963, с. 11–16).

У 1950-х – 1960-х рр. музей підтримував відносини з різними етнографічними установами сусідніх країн, зокрема, зі словацькими етнографами (Ковальський, М., б.д. З досвіду власної наукової роботи..., арк. 2). У 1959 р. відбулося налагодження контактів, визначення напрямів наукової роботи (Протоколи засідань відділу..., 1959–1960, арк. 42; Протоколи засідань відділу..., 1960–1961, арк. 87).

А через два роки провели спільну експедицію з вивчення полонинського скотарства українських Карпат. З української сторони участь взяв заввідділом етнографії М. Ковальський, зі словацької – фахівець у цих питаннях, науковий співробітник Інституту етнографії Словацької академії наук, доктор Я. Подолак. Експедиція тривала вісім днів з 24 жовтня по 1 листопада 1961 р. (Протоколи засідань відділу..., 1960–1961, арк. 84–84 зв., 86). Пізніше М. Ковальський відзначав, що вона була досить плідною (Ковальський, М., б.д. З досвіду власної наукової роботи..., арк. 2). Маршрут пролягав через Ужгород, Мукачево, Берегове, Виноградів, Хуст, Рахів. В Ужгороді ознайомилися з матеріалами обласного краєзнавчого музею, побували на історичному факультеті Закарпатського університету. Проте більшість часу було відведено для польових досліджень у с. Ясіня Рахівського району Закарпатської області (Протоколи засідань відділу..., 1960–1961, арк. 86–86 зв.).

Цю полонину для вивчення разом з обласною та районною владою обрав співробітник музею С. Макарчук, якому в липні-серпні було доручено узгодити питання майбутньої експедиції. Передбачалося, що маршрут українського та словацького науковців буде пролягати через полонини Закарпатської і Станіславської областей.

Але в останній момент зупинилися на с. Ясіня (Макарчук, С., 2004, с. 18).

Від місцевих жителів дослідники записали розповіді про організацію полонинського господарства, детальні відомості про назви овець, переробку молока і технологію виготовлення молочних продуктів. Разом з інформаторами побували на полонині с. Головчеськ, під горою Петрос, де оглянули і вивчили житлові та господарські будівлі. Пізніше доктор Я. Подолак дякував львівським етнографам за організацію експедиції, до того ж, дійшов цікавого для нашого дослідження висновку: «Ця поїздка переконала, що Ковальський, який має загально історичну освіту, швидко оволодів етнографічною наукою» (Протоколи засідань відділу..., 1960–1961, арк. 86 зв. – 87).

Однак у середині 1963 р. перспективний молодий етнограф змушений був залишити роботу в УДМЄХП через побутові незручності. На той час він уже був одружений, народилося двоє дітей. А житла не було (Особова справа М. П. Ковальського..., арк. 2). Молода сім'я винаймала кімнату, до якої потрібно було проходити через іншу, в якій проживали власники квартири (Макарчук, С., 2004, с. 22). Займатись у таких умовах науковою роботою, утримувати родину було вкрай важко, тому М. Ковальський, приставши на пропозицію, переїхав до Кривого Рогу.

Обговорення. У дослідженнях, проведених у попередні десятиліття, давалася коротка характеристика науково-освітній, експозиційний, фондний, науково-дослідний та науково-організаційний напрям роботи М. Ковальського в УДМЄХП. Використання нових джерельних даних дало можливість їх деталізувати, а також розкрити деякі факти у новому світлі.

Висновки. Таким чином, з усіх наукових установ, у яких працював Микола Павлович Ковальський, на УДМЄХП припадає майже чотири роки. Можна погодитись із О. Удодом, що наукова, екскурсійна, фондова і популяризаторська робота в галузі етнографії та художніх промислів значно розширила наукові горизонти молодого вченого, дала можливість йому долучитися до унікального досвіду і традицій школи львівських етнографів (Удод, О. А., 1997, с. 34). Набуті знання і вміння з новою силою були розвинені у дніпропетровський період діяльності М. Ковальського.

Бібліографічні посилання

Атаманенко, А. Є. та Атаманенко, В. Б., 1999. Микола Павлович Ковальський (з нагоди 70-ліття). *Український історик*, ч. 2–4, с. 241–255.

Болтарович, З., 2005. Берегиня скарбів народних. *Народознавчі зошити*, № 1–2, с. 203.

Васьків, В. та Ковальський, М., 1963. Війзні наукові конференції. *Народна творчість та етнографія*, кн. 2, с. 141–142.

Гошко, Ю. Г. та Ковальський, М. П., 1963. Революційні свята. *Народні традиції сьогодні*. Львів: Книжково-журнальне видавництво, с. 11–16.

X виїзна конференція та виставка на тему «За комуністичний побут», організована 1962 р. у м. Червонограді (запрошення, фотографії). Спр. 195а. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–25.

Зауваження та рецензії на праці наукових співробітників відділу [етнографії] у 1962 р. Спр. 197. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–51.

Індивідуальні звіти працівників відділу [етнографії] про науково-дослідну роботу у 1960 р. Спр. 150. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–24.

Ковальський, М. П., 1962. Поширення тяглових знарядь обробітку ґрунту в селянських господарствах Волині на початку XX ст. *Матеріали з етнографії та мистецтвознавства*. Київ: Вид-во АН УРСР, вип. 7–8, с. 152–188.

Ковальський, М. П., 1964. Формування робітничих кадрів Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну. *Тези доповідей та повідомлень першої науково-підсумкової конференції викладачів Криворізького загальнонаукового факультету*. Кривий Ріг, с. 7–10.

Ковальський, М. П., 1997. Історик і історіографія. В: Журба, О. І., ред., 1997. *Дніпропетровський історико-археографічний збірник*. Дніпропетровськ: Промінь, вип. 1, с. 13–27.

Ковальський, М. П. та Уваров, С. І., 1970. Формування та склад робітничих колективів Львівсько-Волинського вугільного басейну. *Український історичний журнал*. Київ, № 2, с. 60–65.

Ковальський, М., 1962. *Анкета: Карачун Микола Федорович, 28 лютого 1962 р.* Острого: Домашній (фамільний) архів родини Ковальських, арк. 1.

Ковальський, М., 1964. *Громадський побут шахтарів Львівсько-Волинського вугільного басейну*. Спр. 142. Оп. 2. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–28.

Ковальський, М., б. д. *Анкета: Суряк Антон Григорович, 6 березня [б. р.]*, Острого: Домашній (фамільний) архів родини Ковальських, арк. 1.

Ковальський, М., б. д. *Громадський побут шахтарів Львівсько-Волинського вугільного басейну (І розділ монографії)*. Спр. 154. Оп. 2. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–127.

Ковальський, М., б. д. *З досвіду власної наукової роботи у Львівському Українському Державному музеї етнографії та художнього промислу АН УРСР в кінці 1950-х – початку 1960-х рр. XX ст. (Спогади і рефлексії)*. Острого: Домашній (фамільний) архів родини Ковальських, арк. 1–4.

Колесник, І., 2013. *Українська історіографія: концептуальна історія*. Київ: Інститут історії України НАН України.

Лист М. П. Ковальському з Львівського філіалу Центрального музею В. І. Леніна при ЦК КП(б)У, отриманий 03.09.1959 р., Острого: Домашній (фамільний) архів родини Ковальських, арк. 1.

Лист М. П. Ковальському з Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР, написаний

04.12.1959 р., Острого: Домашній (фамільний) архів родини Ковальських, арк. 1.

Лист М. П. Ковальському з Міністерства вищої освіти СРСР, написаний 02.02.1959 р., Острого: Домашній (фамільний) архів родини Ковальських, арк. 1.

Лист М. П. Ковальському з редакції газети «Правда» (у Москві), написаний 18.11.1959 р., Острого: Домашній (фамільний) архів родини Ковальських, арк. 1.

Макарчук, С., 2004. Микола Ковальський у колі етнографів (1960 – 1963). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки*. Острого: Національний університет «Острозька академія», вип. 4, с. 11–23.

Матеріали X виїзної конференції та виставки на тему «За комуністичний побут», організованої у м. Червонограді 1962 р. Спр. 195. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–23.

Особова справа М. П. Ковальського. Почато 26 серпня 1963 р. – закінчено 4 липня 1994 р. Дніпро: Архів Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара, арк. 1–185.

Особові справи працівників музею, які звільнені з роботи у 1963 р. Спр. 47. Оп. 3. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–278.

Пасічник, І., ред., 2002. *Микола Павлович Ковальський: Матеріали до біобібліографії*. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія».

План науково-дослідної роботи відділу [етнографії] на 1962 р. Спр. 193. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–42.

Плани науково-дослідної роботи відділу [етнографії] та індивідуальні звіти про виконання їх у 1961 р. Спр. 174. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–42.

Планово-контрольні листки наукових співробітників відділу [етнографії] за 1960 р. Спр. 149. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–24.

Проспекти наукових робіт працівників відділу [етнографії] за 1961 р. Спр. 178. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–17.

Протоколи засідань відділу етнографії за 1962–1963 рр. Спр. 192. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–43.

Протоколи засідань відділу етнографії музею за 1959–1960 рр. Спр. 133. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–49.

Протоколи засідань відділу етнографії музею за 1960–1961 рр. Спр. 148. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–88.

Протоколи засідань відділу етнографії музею за 1961–1962 рр. Спр. 173. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–49.

Протоколи засідань відділу етнографії музею за 1962 р. Спр. 191. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–41.

Протоколи засідань Вченої ради музею за 1961 р. Спр. 167. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–79.

Протоколи засідань Вченої ради музею за 1962 р. Спр. 187. Оп. 1. Ф. І. Львів: Архів Інституту народознавства НАН України, арк. 1–74.

Світленко, С., 2008. Особистість і творча спадщина професора М.П.Ковальського в предметному полі теорії історичного пізнання. *Наукові записки. Історичні науки. Острозька академія*, вип. 12, с. 22–29.

Удод, О. А., 1997. Історик: духовність, праця, самовідданість (до 40-річчя наукової діяльності М. П. Ковальського). В: Журба, О. І., ред., 1997. *Дніпропетровський історико-археографічний збірник*. Дніпропетровськ: Промінь, вип. 1, с. 29 – 40.

References

Atamanenko, A. Ye. and Atamanenko, V. B., 1999. Mykola Pavlovych Koval's'kyi (z nahody 70-littya) [Mykola Pavlovych Koval'skyi (on the occasion of the 70th anniversary)]. *Ukrayins'kyi istoryk [Ukrainian historian]*, part 2–4, pp. 241–255 (in Ukrainian).

Boltarovych, Z., 2005. Berehynya skarbiv narodnykh [The guardian of folk treasures]. *Narodoznavchi zoshyty*, no. 1–2, p. 203 (in Ukrainian).

Hoshko, Yu. H. and Koval's'kyi, M. P., 1963. Revolyutsiyni svyata [Revolutionary holidays]. *Narodni tradytsii sohodni*. Lviv: Knyzhkovo-zhurnalne vydavnytstvo, pp. 11–16 (in Ukrainian).

Indyvidual'ni zvyty pratsivnykiv viddilu [etnografii] pro naukovo-doslidnu robotu u 1960 r. [Individual reports from the Department of Ethnography on research work in 1960]. Fund I. Inventory 1. File 150. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of NAS of Ukraine, pp. 1–24 (in Ukrainian).

Kolesnyk, I., 2013. *Ukrayins'ka istoriografiya: kontseptual'na istoriya [Ukrainian historiography: conceptual history]*. Kyiv: Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine (in Ukrainian).

Koval's'kyi, M. 1964. *Hromads'kyi pobut shakhtariv L'vivs'ko-Volyns'koho vuhil'noho baseynu [The public life of miners of the Lviv-Volyn coal basin]*. Fund I. Inventory 2. File 142. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of NAS of Ukraine, pp. 1–28 (in Ukrainian).

Koval's'kyi, M. P. ta Uvarotov, S. I., 1970. Formuvannya ta sklad robitnychkykh kolektyviv L'vivs'ko-Volyns'koho vuhil'noho baseynu [Formation and composition of the working groups of the Lviv-Volyn coal basin]. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal [Ukrainian Historical Journal]*, no. 2, pp. 60–65 (in Ukrainian).

Koval's'kyi, M. P., 1962. Poshyrennya tyahlovykh znaryad' obrobittu igrunt v selyans'kykh hospodarstvakh Volyni na pochatku XX st. [Distribution of drainage tools for cultivating soil in peasant farms in Volhynia in the early twentieth century]. *Materialy z etnografii ta mystetstvoznavstva [Materials on ethnography and art criticism]*. Kyiv: Publishing House of the USSR Academy of Sciences, issue 7–8, pp. 152–188 (in Ukrainian).

Koval's'kyi, M. P., 1964. Formuvannya robitnychkykh kadrov L'vivs'ko-Volyns'koho kam'yanovuhil'noho baseynu [The formation of labor cadres of the Lviv-Volyn Coal Basin]. *Tezy dopovidey ta povidomlen' pershoyi naukovo-pidsumkovoyi konferentsiyi vykladachiv Kryvoriz'koho zahal'nonaukovoho fakul'tetu [Abstracts and reports of the first scientific conference of teachers of Kryvyi Rih general science faculty]*. Kryvyi Rih, pp. 7–10 (in Ukrainian).

Koval's'kyi, M. P., 1997. Istoryk i istoriografiya [Historian and historiography]. In: Zhurba, O. I., ed., 1997.

Dnipropetrovskiy istoryko-arkheohrafichnyi zbirnyk [Dnipropetrovsk Historical and Archaeographic Collection], issue 1. Dnipropetrovsk: Promin, pp. 13–27 (in Ukrainian).

Koval's'kyi, M., 1962. *Anketa: Karachun Mykola Fedorovych [Profile: Karachun Mykola Fedorovych]*, February 28, 1962. Ostroh: The domestic archive of the Kowalsky's family, p. 1 (in Ukrainian).

Koval's'kyi, M., n. d. *Anketa: Suryak Anton Hryhorovych [Profile: Suriak Anton Hryhorovych]*, March 6. Ostroh: The domestic archive of the Kowalsky's family, p. 1 (in Ukrainian).

Koval's'kyi, M., n. d. *Hromads'kyi pobut shakhtariv L'vivs'ko-Volyns'koho vuhil'noho baseynu (I rozdil monografii) [Public Life of miners of the Lviv-Volyn Coal Basin (Section I of the monograph)]*. Fund I. Inventory 2. File 154. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of NAS of Ukraine, pp. 1–127 (in Ukrainian).

Koval's'kyi, M., n. d. *Z dosvidu vlasnoyi naukovoyi roboty u l'vivs'komu Ukrayins'komu Derzhavnomu muzeyi etnografii ta khudozhn'oho promyslu AN URSS v kints'i 1950-kh – pochatku 1960-kh rr. XX st. (Spohady i refleksii) [From the experience of his own scientific work at the Lviv Ukrainian State Museum of Ethnography and Art Crafts of the Academy of Sciences of the USSR in the late 1950's. (Memories and Reflections)]*, Ostroh: The domestic archive of the Kowalsky's family, pp. 1–4 (in Ukrainian).

Lyst M. P. Koval's'komu z L'vivs'koho filialu Tsentral'noho muzeyu V.I.Lenina pry TsK KP(b)U [Letter for M.P. Koval'skyi from the Lviv Branch of the Central Museum B.I. Lenin under the Central Committee of the CP (b)U]. Received on September 3, 1959. Ostroh: The domestic archive of the Kowalsky's family, p.1 (in Ukrainian).

Lyst M. P. Koval's'komu z Ministerstva vyshchoyi i seredn'oyi spetsial'noyi osvity URSS [Letter for M.P. Koval'skyi from the Ministry of Higher and Secondary Special Education of the Ukrainian SSR], December 04, 1959. Ostroh: The domestic archive of the Kowalsky's family, p. 1 (in Ukrainian).

Lyst M. P. Koval's'komu z Ministerstva vyshchoyi osvity SRSR [Letter for M.P. Koval'skyi from the Ministry of Higher Education of the USSR], February 02, 1959]. Ostroh: The domestic archive of the Kowalsky's family, p. 1 (in Ukrainian).

Lyst M. P. Koval's'komu z redaktsiyi hazety "Pravda" (Moskva) [Letter for M.P. Koval'skyi from the editorial board of the newspaper "Pravda" (Moscow)], November 18, 1959. Ostroh: The domestic archive of the Kowalsky's family, p. 1 (in Ukrainian).

Makarchuk, S., 2004. Mykola Koval's'kyi u koli etnografiv (1960 – 1963) [Mykola Koval'skyi in the circle of ethnographers (1960 – 1963)]. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya»*.

Istorychni nauky [The Scientific Notes of the Ostroh Academy National University: Historical Sciences]. Ostroh: The Ostroh Academy National University, issue 4, pp. 11–23 (in Ukrainian).

Materialy X vyiznnoi konferentsiyi ta vystavky na temu "Za komunistychnyy pobut"», orhanizovanoyi u m. Chervonohradi 1962 r. [Materials of the 10th Extraordinary Conference on the theme "Za komunistychnyy pobut", organized in the city of Chervonograd in 1962]. Fund I. Inventory 1. File 195. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–23 (in Ukrainian).

Osobova sprava M.P. Koval's'koho [Personnel file of M. P. Kovalskyi]. From August 26, 1963 to July 4, 1994. Dnipro: Oles Honchar Dnipro National University Archives, pp. 1–185 (in Ukrainian).

Osobovi spravy pratsivnykiv muzeyu, yaki zvil'neni z roboty u 1963 r. [Personnel files of museum workers who were dismissed from work in 1963]. Fund I. Inventory 3. File 47. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–278 (in Ukrainian).

Pasichnyk, I., ed., 2002. *Mykola Pavlovych Koval's'kyy. Materialy do biobibliohrafiyi* [Mykola Pavlovych Kovalskyi. Materials for bibliography]. Ostroh: Publishing House of the National University "Ostroh Academy" (in Ukrainian).

Plan nauково-doslidnoyi roboty viddilu [etnografii] na 1962 r. [Research plan of the department [of ethnography] for 1962]. Fund I. Inventory 1. File 193. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–42 (in Ukrainian).

Planovo-kontrol'ni lystky naukovykh spivrobitnykiv viddilu [etnografii] za 1960 r. [Planning checklists of researchers of the [ethnography] department in 1960]. Fund I. Inventory 1. File 149. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–24 (in Ukrainian).

Plany nauково-doslidnoyi roboty viddilu [etnografii] ta indyvidual'ni zvity pro vykonannya yikh u 1961 r. [Plans of research work of department [ethnography] and individual reports on their implementation in 1961]. Fund I. Inventory 1. File 174. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–42 (in Ukrainian).

Prospekty naukovykh robit pratsivnykiv viddilu [etnografii] za 1961 r. [Prospectuses of scientific work of the department of [ethnography] for 1961]. Fund I. Inventory 1. File 178. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–17 (in Ukrainian).

Protokoly zasidan' Vchenoyi rady muzeyu za 1961 r. [Protocols of meetings of the Academic Council of the Museum in 1961]. Fund I. Inventory 1. File 167. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–9 (in Ukrainian).

Protokoly zasidan' Vchenoyi rady muzeyu za 1962 r. [Protocols of meetings of the Academic Council of the Museum in 1961]. Fund I. Inventory 1. File 187. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–74 (in Ukrainian).

Protokoly zasidan' viddilu etnografii muzeyu za 1959–1960 rr. [Meetings protocols of the ethnography department of the museum in 1959–1960]. F.I. Inventory 1. File 133. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–49 (in Ukrainian).

Protokoly zasidan' viddilu etnografii muzeyu za 1960–1961 rr. [Meetings protocols of the ethnography department of the museum in 1960–1961]. Fund I. Inventory 1. File 148. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–88 (in Ukrainian).

Protokoly zasidan' viddilu etnografii muzeyu za 1961–1962 rr. [Meetings protocols of the ethnography department of the museum in 1961–1962]. Fund I. Inventory 1. File 173. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–49 (in Ukrainian).

Protokoly zasidan' viddilu etnografii muzeyu za 1962 r. [Meetings protocols of the ethnography department of the museum in 1962]. Fund I. Inventory 1. File 191. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–41 (in Ukrainian).

Protokoly zasidan' viddilu etnografii za 1962–1963 rr. [Protocols of meetings of department ethnography of the museum in 1962–1963]. Fund I. Inventory 1. File 192. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine, pp. 1–43 (in Ukrainian).

Svitlenko, S., 2008. Osobystist' i tvorchy spadshchyna profesora M.P.Koval's'koho v predmetnomu poli teoriiy istorychnoho piznannya [Personality and creative heritage of Professor M.P. Kovalskyi in the subject field of the theory of historical knowledge]. *Naukovi zapysky. Istorychni nauky* [Proceedings. Historical sciences]. Ostroh: Publishing House of the National University "Ostroh Academy", issue 12, pp. 22–29 (in Ukrainian).

Udod, O.A., 1997. Istoryk: dukhovnist', pratsya, samovidanist' (do 40-richchya naukovoyi diyal'nosti M. P. Koval's'koho) [Historian: spirituality, work, dedication (to the 40th anniversary of the scientific work of M.P. Kovalskyi)]. In: Zhurba, O. I., ed., 1997. *Dnipropetrovskiy istoryko-arkheohrafichnyi zbirnyk* [Dnipropetrovsk Historical and Archaeographic Collection], issue 1. Dnipropetrovsk: Promin, pp. 29–40 (in Ukrainian).

Vas'kiv, V. and Koval's'kyy, M., 1963. Vyyizni naukovi konferentsiyi [The visiting scientific conferences]. *Narodna tvorchist' ta etnografiya*, vol. 2, pp. 141–142 (in Ukrainian).

X vyizna konferentsiya ta vystavka na temu "Za komunistychnyy pobut", orhanizovana 1962 r. u m. Chervonohradi (zaproshehnyia, fotohrafii) [The Xth field Conference and Exhibition on the Theme "Za komunistychnyy pobut", organized in 1962 in the city of Chervonograd (invitations, photographs)]. Fund I. Inventory 1. File 195a. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of NAS of Ukraine, pp. 1–25 (in Ukrainian).

Zauvazhennya ta retsenziyi na pratsi naukovykh spivrobitnykiv viddilu [etnografii] u 1962 r. [Comments and reviews on the work of the scientific staff of the department [ethnography] in 1962]. Fund I. Inventory 1. File 197. Lviv: Archive of the Institute of Ethnology of NAS of Ukraine, pp. 1–51 (in Ukrainian).